

Jerzy KAJETANOWICZ*

Instytut Nauk Politycznych i Bezpieczeństwa
Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie

Polskie wojska specjalne w polityce bezpieczeństwa państwa w okresie powojennym

Streszczenie

W artykule omówiono rolę wojsk specjalnych w polityce bezpieczeństwa Polski. Ukazano miejsce tych wojsk w systemie bezpieczeństwa państwa oraz ich zmieniające się funkcje po zakończeniu zimnej wojny, w tym szczególnie po rozpoczęciu wojny z globalnym terroryzmem. Przedstawiono krótką historię rozwoju polskich wojsk specjalnych, począwszy od pierwszych formacji utworzonych w okresie II wojny światowej, poprzez przekształcenie tych wojsk w samodzielny rodzaj sił zbrojnych w roku 2007, kończąc na ich obecnym stanie. Odniesiono się do roli wojsk specjalnych w realizacji celów określonych w założeniach polskiej polityki bezpieczeństwa w wymiarze narodowym i międzynarodowym oraz ukazano ich wykorzystanie w wybranych operacjach wojskowych podejmowanych w okresie po II wojnie światowej.

Słowa kluczowe: wojska specjalne, polityka bezpieczeństwa, bezpieczeństwo państwa.

Wojska specjalne są najmłodszym rodzajem sił zbrojnych w składzie Wojska Polskiego, powołanym do życia zaledwie 8 lat temu. Ich utworzenie było rezultatem głębokich zmian, jakie zaszły w międzynarodowym środowisku bezpieczeństwa na początku XXI wieku. Nowe, nietypowe zagrożenia bezpieczeństwa spowodowały zmianę spojrzenia na rolę sił zbrojnych w polityce bezpieczeństwa państwa. Tradycyjne formacje wojskowe, przygotowane głównie do działań konwencjonalnych, nie mogły już sprostać nowym wyzwaniom. Istniejące wcześniej niewielkie oddziały wojsk specjalnych o charakterze rozpoznawczym były jedynymi, które dysponowały odpowiednim potencjałem. Pojawiła się potrzeba ich bardziej efektywnego wykorzystania, co doprowadziło do prze-

* j.kajetanowicz@wp.pl

budowy istniejących i utworzenia nowych jednostek, które podporządkowano wspólnemu dowództwu, tworząc tym samym nowy samodzielny rodzaj sił zbrojnych w Wojsku Polskim.

1. Wojska specjalne w systemie bezpieczeństwa państwa

Znaczenie i rola wojsk specjalnych w systemie bezpieczeństwa państwa nie jest wyraźnie określona w dokumentach normatywnych, co niewątpliwie wynika ze specyficznego charakteru tego rodzaju sił zbrojnych. W okresie PRL jednostki wojsk specjalnych znajdowały się w składzie wojsk operacyjnych, które przewidziane były do działań na tzw. froncie zewnętrznym w ramach sił sojuszniczych Układu Warszawskiego. Wchodziły one zatem do podsystemu bezpieczeństwa zewnętrznego, będąc jego istotnym elementem, szczególnie w zakresie działań rozpoznawczych na skalę operacyjno-strategiczną¹. Po rozwiązaniu Układu Warszawskiego zrezygnowano z podziału systemu bezpieczeństwa państwa na podsystemy bezpieczeństwa zewnętrznego i wewnętrznego, zastępując je podsystemami bezpieczeństwa militarnego i niemilitarnego². Tym samym zmieniło się usytuowanie jednostek wojsk specjalnych, które znajdując się nadal w składzie wojsk operacyjnych, stały się elementem podsystemu bezpieczeństwa militarnego. W związku z tym mogły być one wykorzystywane nie tylko do działań poza granicami kraju, jak to zakładano wcześniej, lecz bezpośrednio na jego terytorium, co związane było z obowiązującą wówczas strategią bezpieczeństwa narodowego, zakładającą prowadzenie operacji obronnych tylko na obszarze kraju.

Po przystąpieniu Polski do sojuszu NATO i pojawieniu się nowych rodzajów zagrożeń bezpieczeństwa państwa, takich jak terroryzm czy przestępczość zorganizowana, jednostki wojsk specjalnych zaczęto przygotowywać do realizacji zadań zarówno w ramach operacji sojuszniczych, jak i operacji na terytorium kraju. Z czasem stały się one swoistą awangardą poszczególnych rodzajów sił zbrojnych, prezentując najwyższy stopień gotowości bojowej oraz wysoki poziom wyszkolenia, znacznie odbiegający od standardowych wymagań obowiązujących w siłach zbrojnych. Wszechstronny zakres przygotowania do realizacji różnorodnych zadań wyłonił z czasem potrzebę wydzielenia jednostek wojsk specjalnych z istniejących rodzajów sił zbrojnych i stworzenia na ich bazie nowego rodzaju sił zbrojnych, jakim są wojska specjalne³. Proces ten pozwolił na stworzenie zwartej grupy jednostek, które stały się ważnym elementem podsys-

¹ *Węzłowe założenia obronne Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, Warszawa 1973.

² *Polityka bezpieczeństwa i strategia obronna Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 1992.

³ A. Dytkowski, *Siły zbrojne w zwalczaniu zagrożeń terrorystycznych*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2012, nr 7, s. 236–237; *Dowództwo Wojsk Specjalnych*, http://archiwalny.mon.gov.pl/pl/strona/12/LG_14_20_25 [dostęp: 15.11.2014].

temu bezpieczeństwa militarnego. Jednostki te, znajdując pod wspólnym dowództwem, mogą być bardziej efektywnie wykorzystane w systemie bezpieczeństwa państwa, stanowiąc swoiste siły pogotowia, możliwe do użycia w bardzo krótkim czasie zarówno w przypadku klasycznych zagrożeń militarnych, jak i zagrożeń o charakterze niekonwencjonalnym, których wyeliminowanie przez typowe jednostki Sił Zbrojnych RP byłoby bardzo trudne, a czasami wręcz niemożliwe.

Wojska specjalne stanowią również ważny element tworzonego w Polsce krajowego systemu antyterrorystycznego, będącego częścią podsystemu bezpieczeństwa niemilitarnego. W ramach tego systemu jednostki wojsk specjalnych stanowią swoisty odwód sił przeznaczonych do walki z terroryzmem, w sytuacjach gdy służby specjalne i oddziały antyterrorystyczne policji nie będą w stanie przeciwstawić się ewentualnym zagrożeniom. Jak dotychczas nie było konieczności angażowania wojsk specjalnych do tego typu zadań niemniej są one utrzymywane w stałej gotowości do ich realizacji. Obecnie prowadzone są intensywne prace nad usprawnieniem współpracy poszczególnych elementów krajowego systemu antyterrorystycznego, co ma zapewnić jego efektywne wykorzystanie w najbardziej skomplikowanych sytuacjach⁴.

Biorąc pod uwagę utrzymujący się wysoki poziom zagrożeń niekonwencjonalnych, rola wojsk specjalnych w systemie bezpieczeństwa państwa będzie nadal wzrastała. Będą one stanowić ważną część sił zbrojnych, decydując tym samym o zdolnościach podsystemu militarnego, a także niemilitarnego do szybkiej reakcji w nietypowych sytuacjach. Obecnie tylko ten rodzaj sił zbrojnych prezentuje najwyższy stopień gotowości bojowej, co przenosi się na możliwość jego natychmiastowego użycia.

2. Rozwój polskich wojsk specjalnych

Pierwsze jednostki polskich wojsk specjalnych powstały w okresie II wojny światowej w ramach Polskich Sił Zbrojnych (PSZ) na Zachodzie oraz w składzie Wojska Polskiego w ZSRR. Najbardziej znaną formacją komandosów utworzoną w PSZ byli tzw. cichociemni, których od 1940 r. szkolono na terenie Wielkiej Brytanii. Wykorzystywano ich do działań na terenie okupowanej Polski, gdzie w składzie oddziałów partyzanckich i grup specjalnych Armii Krajowej brali aktywny udział w akcjach sabotażu i dywersji⁵. W 1942 r. sformowana została 1 Samodzielna Kompania Commando, którą następnie włączono w skład brytyjskich oddziałów Commando. W 1943 r. kompanię tę przerzucono do Włoch, gdzie prowadziła działania na rzecz 2. Korpusu Polskiego PSZ. W 1944 r. kompania ta została przekształcona w 2. Batalion Komandosów Zmotoryzowanych, który jednak nie został uznany przez Brytyjczyków za jednostkę wojsk specjal-

⁴ R. Polko, *Grom w działaniach antyterrorystycznych*, Warszawa 2008, s. 118–119.

⁵ G. Korczyński, *Polskie oddziały specjalne w II wojnie światowej*, Warszawa 2006, s. 53–60.

nych. Batalion ten w 1947 r. został rozformowany⁶. W 1943 r. utworzona została 1. Samodzielna Kompania Grenadierów, która przewidywana była do prowadzenia działań specjalnych na terenie Francji. Duże postępy wojsk alianckich we Francji spowodowały, że zrezygnowano z pierwotnego zamiaru. Jeden zespół bojowy kompanii włączono do 1. Brygady Spadochronowej, a drugi wszedł w skład Specjalnych Alianckich Powietrznodesantowych Sił Rozpoznawczych⁷.

W 1943 r. na terenie ZSRR sformowany został 1. Samodzielny Batalion Specjalny. Zorganizowano go w oparciu o radziecki etat batalionu powietrznodesantowego. W jego składzie znajdowały się dwie kompanie zwiadowców, kompanie: ciężkich karabinów maszynowych, moździerzy i rusznic przeciwpancernych oraz kompanie minerska i radiotelegrafistów. W oparciu o tę jednostkę tworzone były samodzielne grupy dywersyjno-rozpoznawcze, które przetrucano na tyły wojsk niemieckich. Ich działania były bezpośrednio koordynowane przez Polski Sztab Ruchu Partyzanckiego. W 1944 r. na bazie tego batalionu utworzono 1. Brygadę Wojsk Wewnętrznych, która weszła w skład Korpusu Bezpieczeństwa Wewnętrznego⁸.

Po II wojnie światowej pierwsze jednostki wojsk specjalnych utworzono dopiero na początku lat 50. XX w., co miało związek ze wzrostem napięcia międzynarodowego po wybuchu wojny koreańskiej. W lipcu 1951 r. w Pomorskim Okręgu Wojskowym, w składzie 6. Batalionu Rozpoznawczego 16. Dywizji Zmechanizowanej, sformowany został 5. Samodzielny Pluton Rozpoznawczy. Jednocześnie w Śląskim Okręgu Wojskowym, w składzie 7. Batalionu Rozpoznawczego 10. Dywizji Zmechanizowanej, utworzono 6. Samodzielny Pluton Rozpoznawczy. Pododdziały te podporządkowano szefom rozpoznania okręgów wojskowych, jako jednostki szczebla armijnego przeznaczone do prowadzenia rozpoznania na głębokich tyłach przeciwnika oraz działań o charakterze dywersyjno-sabotażowym. W 1953 r. samodzielne plutony rozpoznawcze przekształcono w samodzielne kompanie rozpoznawcze (9. i 10.), które rok później weszły w skład nowo sformowanego 19. Samodzielnego Batalionu Rozpoznawczego znajdującego się w Oleśnicy. Batalion szkoleniowo podlegał dowódcy Śląskiego Okręgu Wojskowego, a pod względem organizacyjnym szefowi Sztabu Generalnego WP. W 1959 r. jednostkę tę przeniesiono do Bielska-Białej i podporządkowano dowódcy 6. Dywizji Powietrznodesantowej. Dekonspiracja specjalnego charakteru tego batalionu przez służby wywiadowcze sojuszu NATO w 1961 r. spowodowała, że został on przeformowany w typowy batalion powietrznodesantowy⁹.

⁶ H. Królikowski, *1. Samodzielna Kompania Commando*, Warszawa 2011, s. 26–27, 53–69, 75–82; *Historia 1 Samodzielnej Kompanii Commando*, <http://www.62kompaniaspecjalna.pl/historia/historia-1-samodzielna-kompania-commando/> [dostęp 23.01.2014].

⁷ G. Korczyński, *Polskie oddziały specjalne...*, s. 86–89.

⁸ A.G. Kister, *Pretorianie. Polski Samodzielny Batalion Specjalny i Wojska Wewnętrzne 18 X 1943 – 26 III 1945*, Warszawa 2010; G. Korczyński, *Polskie oddziały specjalne...*, s. 139–145.

⁹ M. Piekarski, *Wojska specjalne w Wojsku Polskim – rola w systemie bezpieczeństwa państw. Zarys zagadnienia*, „Biuletyn Jeleniogórskiego Stowarzyszenia Żołnierzy Radiotechników «Radar»” 2010, nr 11, s. 173.

W listopadzie 1961 r. na bazie 6. Kompanii Rozpoznawczej 6. Dywizji Powietrznodesantowej utworzono w Krakowie 26. Batalion Rozpoznawczy. W 1964 r. batalion ten usamodzielniono i po przeniesieniu do Dziwnowa przemianowano na 1. Batalion Szturmowy¹⁰. W jego składzie znajdowały się: dwie kompanie szturmowe, trzy kompanie rozpoznawcze, kompania pływonurków, kompania łączności i pododdziały zabezpieczenia. Batalion był jednostką o charakterze dywersyjno-sabotażowym, przeznaczoną do prowadzenia rozpoznania na głębokich tyłach przeciwnika. Podporządkowano go bezpośrednio Inspektoratowi Szkolenia MON, jako jednostkę frontową, która na wypadek wojny miała działać na korzyść Frontu Nadmorskiego¹¹. W 1967 r. w oparciu o batalion sformowano samodzielne kompanie specjalne dla poszczególnych okręgów wojskowych. Były to: 48. Kompania Specjalna w Krakowie podporządkowana dowódcy Warszawskiego OW, 58. Kompania Specjalna w Bydgoszczy z Pomorskiego OW i 62. Kompania Specjalna w Bolesławcu ze Śląskiego OW¹². Od 1970 r. kompanie specjalne zaczęto formować również w składzie batalionów rozpoznawczych dywizji pancernych i zmechanizowanych. Zadaniem tych kompanii było m.in.: prowadzenie rozpoznania, sabotaż i dywersja oraz niszczenie środków napadu jądrowego potencjalnego przeciwnika¹³. W 1986 r. 1. Batalion Szturmowy przeniesiono do Lublińca. W październiku 1993 r. na bazie tego batalionu oraz kadry zawodowej rozformowanych wówczas kompanii specjalnych utworzony został 1. Pułk Specjalny. Zadaniem pułku było m.in. prowadzenie rozpoznania specjalnego, działań dywersyjnych i sabotażowych oraz działań niekonwencjonalnych, w tym psychologicznych, przeciwdywersyjnych i antyterrorystycznych¹⁴. Dwa lata później pułk ten otrzymał wyróżniającą nazwę „Komandosów”. W 2007 r. został podporządkowany Dowództwu Wojsk Specjalnych. Po przeprowadzeniu profesjonalizacji w Wojsku Polskim w 2011 r. pułk przeformowano, tworząc w jego miejsce Jednostkę Wojskową Komandosów. Jej zadaniem, oprócz działań rozpoznawczych i dywersyjnych, oraz akcji bezpośrednich, jak opanowanie ważnych obiektów, było zapewnienie wsparcia militarnego w czasie operacji specjalnych, w tym również zwalczanie terroryzmu¹⁵.

W połowie lat 70. XX w. w składzie Marynarki Wojennej utworzona została Jednostka Wojskowa nr 2808. Był to oddział specjalny pływonurków morskich, nazywany potocznie „Formozą”. Jednostka ta, nazwana oficjalnie jako Wydział

¹⁰ H. Królikowski, *1 Batalion Szturmowy*, Warszawa 2007, s. 15–25.

¹¹ M. Cielma, *Struktury LWP: etat batalionu szturmowego z 1964 r.*, <http://dziennikzbrojny.pl/artykuly/art,2,4,381,armie-swiata,wojsko-polskie,struktury-lwp-etat-batalionu-szturmowego-z-1964-roku> [dostęp: 14.03.2015].

¹² J. Rybak, *Commando.pl*, Warszawa 2007, s. 179.

¹³ H. Królikowski, *1 Batalion...*, s. 115–119.

¹⁴ *Ibidem*, s. 123–129.

¹⁵ *Jednostka Wojskowa Komandosów*, http://www.wojskaspecialne.mil.pl/20-jw__komandosow.html?ln=pl [dostęp: 25.03.2014].

Płetwonurków (nazwa niejawna Wydział Działań Specjalnych), znajdowała się w składzie 3. Flotylli Okrętów. Do jej zadań należało: prowadzenie rozpoznania akwenów i portów morskich, niszczenie okrętów bojowych przeciwnika, niszczenie zapór przeciwdesantowych i urządzeń hydrotechnicznych oraz paraliżowanie działania portów morskich¹⁶. Na wypadek wojny jednostka miała prowadzić działania na korzyść 3. Flotylli Okrętów i zabezpieczanego przez nią zgrupowania wojsk desantowych, którego zadaniem było opanowanie, wspólnie z siłami radzieckiej Floty Bałtyckiej, cieśnin duńskich i zamknięcie dostępu do Morza Bałtyckiego siłom morskim sojuszu NATO. W 1987 r. przyjęto w oddziale jako oficjalną nazwę Wydział Działań Specjalnych. W 1990 r. wydział ten reformowano, a znajdujące się wcześniej w jego składzie Grupy Specjalne Płetwonurków włączono do Grupy Okrętów Hydrograficznych, przemianowanej dwa lata później w Grupę Okrętów Rozpoznawczych. Po przystąpieniu Polski do sojuszu NATO w 2002 r. Grupy Specjalne Płetwonurków przemianowano na Sekcje Działań Specjalnych, aby dwa lata później powrócić do poprzedniej nazwy. W marcu 2007 r. z istniejących grup sformowano Morską Jednostkę Działań Specjalnych, którą podporządkowano bezpośrednio Dowództwu Marynarki Wojennej. We wrześniu podjęto decyzję o wyłączeniu tej jednostki ze składu Marynarki Wojennej i podporządkowanie jej z dniem 1 stycznia 2008 r. Dowództwu Wojsk Specjalnych. Do jej zadań należało m.in. zwalczanie terroryzmu, prowadzenie rozpoznania oraz dywersja i sabotaż. W 2011 r. dokonano zmiany jej nazwy na Jednostkę Wojskową FORMOZA¹⁷.

W lipcu 1990 r. utworzona została kolejna jednostka wojsk specjalnych. Była to Grupa Reagowania Operacyjno-Manewrowego GROM. Jednostka ta została zorganizowana w oparciu o najnowsze wzorce zachodnie, czego potwierdzeniem było szkolenie pierwszych zespołów bojowych w Stanach Zjednoczonych¹⁸. W jej skład weszły trzy zespoły bojowe, w tym jeden morski oraz zespół wsparcia bojowego. W odróżnieniu od wcześniej omówionych jednostek głównym przeznaczeniem GROM-u było aktywne zwalczanie terroryzmu, stąd też początkowo został on podporządkowany Ministerstwu Spraw Wewnętrznych. Po przystąpieniu Polski do sojuszu NATO Jednostkę Wojskową GROM włączono w skład Sił Zbrojnych RP. Poszerzony została zakres jej zadań, które objęły m.in.: rozpoznanie specjalne, działania sabotażowo-dywersyjne, działania przeciwdywersyjne, prowadzenie walki partyzanckiej i akcji ratowniczo-poszukiwawczych¹⁹.

¹⁶ P. Brenabiuk, *Specjalni pionierzy*, „Polska Zbrojna” 2008, nr 20, s. 43–44.

¹⁷ *Historia Jednostki Wojskowej Formoza*, <http://www.formoza.wp.mil.pl/pl/3.html> [dostęp: 4.05.2014].

¹⁸ H. Królikowski, *Wojskowa formacja specjalna GROM im. Cichociemnych Spadochroniarzy Armii Krajowej*, Gdańsk 2002, s. 43.

¹⁹ M. Lasoń, *Wojskowa formacja specjalna GROM im. Cichociemnych Spadochroniarzy Armii Krajowej jako instrument polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2005, nr 4, s. 15–16.

W styczniu 2007 r. na bazie Szefostwa Działań Specjalnych Sztabu Generalnego WP sformowane zostało Dowództwo Wojsk Specjalnych, któremu podporządkowano trzy istniejące wówczas jednostki wojsk specjalnych²⁰. Dowództwo stacjonowało początkowo w Bydgoszczy, potem zostało przeniesione do Warszawy, a następnie do Krakowa. Do jego zadań należało m.in.: dowodzenie jednostkami wojskowymi wojsk specjalnych, koordynacja ich działań poza granicami kraju, planowanie i realizacja mobilizacyjnego i operacyjnego ich rozwinięcia i użycia oraz szkolenie podległych jednostek²¹.

W grudniu 2008 r. utworzono w Krakowie Jednostkę Wsparcia Dowodzenia i Zabezpieczenia Wojsk Specjalnych, którą w 2011 r. nazwano Jednostką Wojskową NIL. Do zasadniczych zadań tej jednostki należało: organizowanie systemu dowodzenia wojsk specjalnych, zabezpieczenie informacyjne operacji specjalnych, wydzielenie elementów wsparcia, organizowanie systemu zabezpieczenia logistycznego oraz realizacja zakupów sprzętu i wyposażenia na potrzeby wojsk specjalnych. Jednostka Wojskowa NIL umożliwiała właściwe funkcjonowanie Dowództwa Wojsk Specjalnych oraz uczestniczyła w zabezpieczeniu działań podległych mu jednostek operacyjnych podczas realizacji zadań poza granicami kraju²².

Wiosną 2011 r. na bazie istniejącego wcześniej Oddziału Specjalnego Żandarmerii Wojskowej w Gliwicach sformowana została nowa jednostka wojsk specjalnych, nazwana Jednostką Wojskową AGAT. Od 1 lipca podporządkowano ją Dowództwu Wojsk Specjalnych. W odróżnieniu od wcześniej sformowanych oddziałów wojsk specjalnych jednostka ta ma charakter lekkiej piechoty, dostosowanej do działań powietrznodesantowych, przeznaczonej do: prowadzenia akcji bezpośrednich na tyłach przeciwnika, jak napady, zasadzki i rajdy, wsparcia militarnego oddziałów ogólnowojskowych, wsparcia operacji antyterrorystycznych oraz ochrony infrastruktury krytycznej i ważnych osób²³. O dużych możliwościach tej jednostki świadczy jej docelowa struktura, w której obok zespołów szturmowych znajdują się pododdziały: wsparcia artyleryjskiego, przeciwpancerne, przeciwlotniczy oraz naprowadzania lotnictwa i ognia artylerii²⁴. Jednostka ma osiągnąć gotowość operacyjną do 2016 r. Potem ma być ona intensywnie angażowana do różnego typu operacji realizowanych przez wojska specjalne.

Na początku 2014 r. w miejsce Dowództwa Wojsk Specjalnych powołano Inspektorat Wojsk Specjalnych, znajdujący się w składzie Dowództwa Generalnego Rodzajów Sił Zbrojnych, oraz Dowództwo Sił Specjalnych, które podlega-

²⁰ B. Politowski, *Wojsko eksportowe*, „Polska Zbrojna” 2008, nr 50, s. 7.

²¹ *Nowa siedziba DWS*, http://www.altair.com.pl/news/view?news_id=2102 [dostęp: 25.01.2013].

²² *Jednostka wojskowa NIL*, <http://www.jw4724.wp.mil.pl/pl/19.html> [dostęp: 10.09.2015].

²³ *Historia powstania Jednostki Agat*, <http://www.agat.wp.mil.pl/pl/9.html> [dostęp: 11.09.2015].

²⁴ *Jednostka wojskowa Agat*, http://www.wojskaspecjalne.mil.pl/97-jw_agat.html?ln=pl [dostęp: 21.09.2015].

ło Dowództwu Generalnemu RSZ. Ten drugi organ został następnie przekształcony w Centrum Operacji Specjalnych – Dowództwo Komponentu Wojsk Specjalnych, które zostało podporządkowane Dowództwu Operacyjnemu RSZ²⁵. Wprowadzone zmiany wynikały z ogólnej reformy systemu dowodzenia Wojska Polskiego, czego rezultatem miało być skonsolidowanie kilku odrębnych dowództw rodzajów sił zbrojnych w dwa podstawowe, z których jedno odpowiadało za szkolenie i przygotowanie wojsk, a drugie za ich operacyjne wykorzystanie. W przypadku wojsk specjalnych rozwiązanie to okazało się mało efektywne, stąd też w maju 2015 r. Dowództwo Komponentu Wojsk Specjalnych, jako oddzielny organ, podporządkowano Dowództwu Generalnemu RSZ. Natomiast Centrum Operacji Specjalnych pozostawiono w dyspozycji Dowództwa Operacyjnego RSZ²⁶.

Utworzenie Jednostki Wojskowej AGAT zakończyło proces formowania oddziałów wojsk specjalnych, które obecnie składają się z: czterech jednostek operacyjnych o różnym charakterze (JW Komandosów, GROM, FORMOZA, AGAT) oraz jednostki wsparcia dowodzenia i zabezpieczenia (NIL). Taki skład zapewnia wojskom specjalnym możliwość realizacji różnorodnych zadań, począwszy od rozpoznania na skalę strategiczną, poprzez operacje specjalne związane z ochroną infrastruktury krytycznej i ważnych osób, na działaniach antyterrorystycznych kończąc.

3. Rola wojsk specjalnych w polskiej polityce bezpieczeństwa

Utworzenie wojsk specjalnych w latach 50. XX wieku nie wiązało się z ich postrzeganiem jako odrębnego elementu wpływającego na polską politykę bezpieczeństwa. Traktowano je tylko jako nowy rodzaj wojsk przeznaczonych do prowadzenia działań rozpoznawczych na rzecz ogólnowojskowych związków taktyczno-operacyjnych i przyczyniających się do ich bardziej efektywnego wykorzystania w ewentualnym konflikcie. Takie spojrzenie na wojska specjalne przetrwało aż do początku lat 90., co uwarunkowane było charakterystyczną dla okresu zimnej wojny sytuacją międzynarodową.

W III RP wojska specjalne początkowo też nie były uznawane za istotny element mający wpływ na politykę bezpieczeństwa państwa. Uważano, że są one tylko jednym z elementów Sił Zbrojnych RP, podobnie jak inne rodzaje sił zbrojnych i wojsk. Po raz pierwszy odrębną rolę wojsk specjalnych podkreślono w *Strategii obronności Rzeczypospolitej Polskiej* z 2000 r. Stwierdzano tam w ujęciu bardzo ogólnym, że są to siły przygotowane do działań w środowisku

²⁵ F. Jakubowski, *Reforma dowodzenia wojsk specjalnych*, „Obronność. Zeszyty Naukowe” 2014, nr 1, s. 65–70.

²⁶ *MON cofa reformę systemu dowodzenia*, http://www.defence24.pl/analiza_mon-cofa-reforme-systemu-dowodzenia-na-razie-w-wojskach-specjalnych [dostęp: 15.10.2015].

podwyższonego ryzyka i wykonywania zadań o znaczeniu strategicznym lub operacyjnym w okresie pokoju, kryzysu i wojny²⁷. W opublikowanej cztery lata później *Strategii wojskowej Rzeczypospolitej Polskiej* dostrzegano już rolę wojsk specjalnych w bardziej konkretnym ujęciu. Zakładano tam możliwość prowadzenia przez nie tzw. operacji specjalnych o znaczeniu politycznym, militarnym, ekonomicznym i społecznym w warunkach wysokiego ryzyka, w różnych rejonach świata. Stąd też dostrzegano potrzebę doskonalenia tych wojsk poprzez zapewnienie im odpowiedniej samodzielności operacyjnej oraz poprawę standardów dowodzenia i wsparcia²⁸. Dostrzegano wtedy już wyraźnie wzrastającą rolę tego rodzaju wojsk w realizacji zakładanych celów politycznych zarówno w wymiarze narodowym, jak i sojuszniczym.

W styczniu 2009 r. ukazała się *Strategia udziału Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w operacjach międzynarodowych*. W dokumencie tym deklarowano, że Polska będzie aktywnie uczestniczyć w działaniach na rzecz utrzymania pokoju i bezpieczeństwa zarówno w skali regionalnej, jak i globalnej. Udział w operacjach wojskowych poza granicami kraju uznano za ważny instrument polskiej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa. Podkreślano tam również potrzebę szerszego włączenia do operacji międzynarodowych wojsk specjalnych. Wśród głównych celów prowadzonych operacji wymieniano m.in. obronę interesów państwa przed zewnętrznymi zagrożeniami oraz stabilizację środowiska bezpieczeństwa²⁹.

Pod koniec 2009 r. opracowano kolejną strategię obronności, która wyraźnie określała rolę wojsk specjalnych w polityce bezpieczeństwa państwa. Ponownie przyjęto, że operacje realizowane przez te wojska mogą mieć znaczenie zarówno operacyjne, jak i strategiczne. Stąd też rozwój wojsk specjalnych uznawano za naturalne rozwinięcie założeń nowoczesnej doktryny militarnej, która zakładała tworzenie wyspecjalizowanych sił zdolnych do wykonywania specyficznych zadań, szczególnie istotnych dla bezpieczeństwa narodowego³⁰. Takie podejście wskazywało na postrzeganie wojsk specjalnych jako ważnego instrumentu polityki bezpieczeństwa pozwalającego na osiąganie zamierzonych celów politycznych. Znalazło to wyraz w szerokim zaangażowaniu tego rodzaju sił zbrojnych w interwencjach zbrojnych i operacjach stabilizacyjnych, w których uczestniczyły polskie kontyngenty wojskowe.

Na ważną rolę wojsk specjalnych w polityce bezpieczeństwa państwa zwrócił uwagę w 2014 r. Prezydent RP Bronisław Komorowski. Podczas wizyty w Jednostce Wojskowej AGAT w Gliwicach podkreślił on istotne znaczenie tego rodzaju sił zbrojnych w zapewnieniu bezpieczeństwa kraju. Stąd też za celo-

²⁷ *Strategia obronności Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2000.

²⁸ *Strategia wojskowa Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2004.

²⁹ *Strategia udziału Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w operacjach międzynarodowych*, Warszawa 2009.

³⁰ *Strategia obronności Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2009.

we uznał lepsze przygotowanie tych wojsk do udziału w operacjach sojuszniczych w ramach planów ewentualnościowych NATO oraz w planach obrony terytorium kraju³¹.

Zarówno zapisy strategii obronności, jak i opinie polityków wskazują na istotną rolę polskich wojsk specjalnych w polityce bezpieczeństwa państwa. Jest to rezultat nowych wyzwań, jakie stanęły przed Polską w związku z przeobrażeniami współczesnego świata, gdzie miejsce tradycyjnych zagrożeń bezpieczeństwa zajęły nowe, które trudno jest zwalczać. Tym samym wojska specjalne stały się elementem pozwalającym na skuteczne przeciwstawianie się potencjalnym zagrożeniom i podejmowanie działań wyprzedzających, co z kolei wpływa na poprawę poziomu bezpieczeństwa państwa. Wszystko wskazuje na to, że ich dalszy rozwój będzie jednym z priorytetów w kształtowaniu zdolności obronnych naszego kraju. Potwierdzeniem takich ocen jest niewątpliwie stopień zaangażowania tych wojsk w różnego rodzaju operacjach, wśród których do najważniejszych można zaliczyć interwencje zbrojne i operacje stabilizacyjne.

4. Udział wojsk specjalnych w interwencjach zbrojnych i operacjach stabilizacyjnych

W okresie zimnej wojny polskie wojska specjalne zostały użyte tylko raz – podczas interwencji Układu Warszawskiego w Czechosłowacji w 1968 r. W skład wydzielonej przez Wojsko Polskie do tej operacji 2. Armii Ogólnowojskowej włączono 1. Batalion Szturmowy z Dziwnowa, którego zadaniem było zabezpieczenie działań poszczególnych dywizji. Wydzielone z tego batalionu grupy specjalne brały początkowo udział w opanowaniu czechosłowackich posterunków i przejść granicznych, umożliwiając tym samym ich swobodne przekroczenie przez wojska własne. Następnie uczestniczyły w obezwładnieniu stacji i przekaźników telewizyjnych i radiowych w celu niedopuszczenia do oddziaływania miejscowych władz na społeczeństwo. Grupy te opanowywały także posterunki milicji oraz zatrzymywały osoby pełniące istotne funkcje w systemie bezpieczeństwa Czechosłowacji. Uczestniczyły też w wyszukiwaniu i unieruchamianiu radiostacji, z których emitowano komunikaty do ludności. Działania te umożliwiły zajęcie przez dywizje 2. Armii nakazanych rejonów i przejęcie całkowitej kontroli nad zajmowanym terytorium³².

Jednostki wojsk specjalnych III RP były wielokrotnie angażowane do udziału zarówno w interwencjach zbrojnych, jak i operacjach stabilizacyjnych prowa-

³¹ *Prezydent: siły specjalne powinny być przygotowane głównie do obrony kraju*, http://wyborcza.pl/1,91446,15765363,Prezydent__siły_specjalne_powinny_byc_przygotowane.html [dostęp: 20.02.2015].

³² L. Pajórek, *Polska a „Praska Wiosna”. Udział Wojska Polskiego w interwencji zbrojnej w Czechosłowacji w 1968 roku*, Warszawa 1998, s. 148–157.

dzonych przez sojusz NATO. Najczęściej z jednostek tych tworzone specjalne grupy zadaniowe, które w ramach zgrupowań sojuszniczych brały udział w realizacji różnorodnych zadań o charakterze specjalnym. W 2003 r., w ramach udziału Polski w koalicji antyirackiej pod przywództwem Stanów Zjednoczonych, skierowano do Iraku 56 komandosów z Jednostki Wojskowej GROM. Grupa ta, jako PKW Kuwejt, od wiosny 2002 r. brała udział w nadzorowaniu przestrzegania embarga na handel ropą naftową nałożonego na Irak przez ONZ³³. Podczas operacji „Iracka wolność” komandosi opanowali terminale naftowe w porcie Umm Kasr³⁴. Zapobiegło to zablokowaniu toru wodnego do tego portu, co utrudniłoby działania wojsk koalicji. PKW Kuwejt brał też udział w zajęciu tamy wodnej Mukarayin, znajdującej się na północny wschód od Bagdadu. Wysadzenie lub otwarcie tej tamy mogło spowodować zalanie Bagdadu i uniemożliwić działania wojsk koalicji. Po zajęciu tamy przez 5 dni odpierano ataki wojsk irackich, które chciały ją odbić³⁵. Grupy komandosów z jednostki GROM uczestniczyły również w chwytniu przywódców reżimu Husajna. Ogółem przeprowadzono ok. 200 akcji bojowych. Ich rezultatem było zatrzymanie wielu podejrzanych o terroryzm osób³⁶. Po rozpoczęciu misji stabilizacyjnej w Iraku w skład samodzielnej grupy powietrzno-szturmowej wykonującej zadania na rzecz Wielonarodowej Dywizji Centrum-Południe włączono kompanię wojsk specjalnych z 1. Pułku Specjalnego. Kompania ta zajmowała się m.in. prowadzeniem rozpoznania i izolowaniem celów, rozpoznaniem specjalnym, organizowaniem zasadzek na oddziały rebelianckie, niszczeniem magazynów uzbrojenia, wyszukiwaniem przywódców irackiej opozycji, ochroną dowództwa dywizji oraz VIP-ów przebywających okresowo w polskim kontyngencie³⁷. Udział polskich komandosów w wojnie przeciwko Irakowi był elementem strategicznego partnerstwa między Polską i Stanami Zjednoczonymi, wynikającego z założeń polskiej polityki bezpieczeństwa.

W 2007 r. zapoczątkowany został udział polskich wojsk specjalnych w operacji ISAF w Afganistanie, realizowany w ramach zobowiązań sojuszniczych NATO. Skierowano tam zespół operacji specjalnych, który realizował zadania wspólnie z jednostkami wojsk specjalnych USA. Zespół ten prowadził rozpo-

³³ M. Radoszko, *GROM w działaniach asymetrycznych*, <http://geopolityka.net/grom-w-dzialaniach-asymetrycznych> [dostęp: 21.01.2014].

³⁴ J. Rybak, *GROM.PL – tajne operacje w Afganistanie, Zatoce Perskiej i Iraku*, Warszawa 2005, s. 175–176; A. Rejman, *GROM w walce z terroryzmem*, „E-Terroryzm.pl” 2014, nr 2, s. 25–26.

³⁵ P. Gajos, *Operacja „Iracka wolność” w kontekście wykorzystania sił specjalnych wojsk koalicji antyterrorystycznej*, [w] *Działania wojenne, pokojowe i stabilizacyjne prowadzone w warunkach szczególnych w XX i XXI wieku. Konflikty – doświadczenia – bezpieczeństwo*, red. D. Kozerański, Toruń 2007, s. 279; M. Hypś, *Navy SEALs w boju*, <http://www.konflikty.pl/historia/czasy-najnowsze/navy-seals-w-boju/> [dostęp: 15.05.2013].

³⁶ M. Lasoń, *Polska misja w Iraku*, Kraków 2010, s. 154–155.

³⁷ J. Rybak, *Lubliniec.pl. Cicho i skutecznie. Tajemnice najstarszej jednostki specjalnej Wojska Polskiego*, Warszawa 2011, s. 187–192.

znanie rejonów znajdujących się pod kontrolą talibów, brał udział w uwalnianiu zakładników oraz chwytaniu przywódców grup terrorystycznych³⁸. Od 2008 r., po zwiększeniu polskiego zaangażowania w Afganistanie, utworzono zadaniowy zespół bojowy wojsk specjalnych *Task Force 49*, zorganizowany przez Jednostkę Wojskową GROM, 1. Pułk Specjalny Komandosów i Morską Jednostkę Działań Specjalnych Formoza. Zespół ten podporządkowany był bezpośrednio dowództwu operacji ISAF i wykonywał zadania specjalne wspólnie z jednostkami specjalnymi innych państw sojuszu NATO. Od 2010 r. polskie zgrupowanie sił specjalnych zostało zwiększone poprzez włączenie w jego skład drugiego zespołu bojowego wojsk specjalnych *Task Force 50*. Zespół ten utworzono na bazie 1. Pułku Specjalnego Komandosów. Z kolei w *Task Force 49* był obsadzany tylko przez Jednostkę Wojskową GROM. Taki skład zgrupowania sił specjalnych utrzymano do końca 2013 r. Potem zmniejszono ilość wojsk specjalnych, pozostawiając w Afganistanie tylko jeden zespół bojowy *Task Force 50*, który rok później zakończył swoją działalność³⁹.

Udział wojsk specjalnych w operacjach międzynarodowych wskazuje na ich coraz większe znaczenie w utrzymaniu pokoju na świecie. Polska jest jednym z nielicznych krajów, które w coraz większym stopniu angażują jednostki specjalne do realizacji tego typu zadań. W wielu publikacjach podkreśla się, że przygotowanie wojsk specjalnych i ich udział w operacjach sojuszniczych jest obecnie polską specjalnością w ramach sojuszu NATO.

Podsumowanie

Polskie wojska specjalne odgrywają coraz bardziej doniosłą rolę w polityce bezpieczeństwa państwa, stając się ważnym instrumentem w osiągnięciu założonych celów politycznych. Potwierdzeniem dużego znaczenia tych wojsk jest ich rosnące zaangażowanie w realizację różnorodnych zadań zarówno na rzecz bezpieczeństwa narodowego jak i międzynarodowego. Tradycyjnie wojska te są w pierwszej kolejności kierowane do najbardziej zagrożonych rejonów świata, gdzie wspólnie z podobnymi formacjami sojuszników podejmują działania na rzecz stabilizacji sytuacji i niedopuszczenia do pojawienia się nowych ognisk zapalnych konfliktów zbrojnych. Szczególną rolę odgrywają one w walce z terroryzmem i przestępczością zorganizowaną, będąc podstawową siłą przeznaczoną do zwalczania tych negatywnych zjawisk. Włączenie się polskich wojsk specjalnych do realizacji tego typu zadań ma istotny wpływ na zapewnienie bezpieczeństwa zarówno w wymiarze regionalnym, jak i globalnym. Jest to jeden z priorytetów polskiej polityki bezpieczeństwa, wynikający z pełnej akceptacji strategicznych koncepcji sojuszu NATO.

³⁸ A. Rejman, *GROM...*, s. 19–20.

³⁹ J. Rybak, *Lubliniec.pl...*, s.

Bibliografia

Dokumenty

- Polityka bezpieczeństwa i strategia obronna Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 1992.
- Strategia obronności Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2000.
- Strategia obronności Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2009.
- Strategia udziału Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w operacjach międzynarodowych*, Warszawa 2009.
- Strategia wojskowa Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2004.

Opracowania

- Działania wojenne, pokojowe i stabilizacyjne prowadzone w warunkach szczególnych w XX i XXI wieku. Konflikty – doświadczenia – bezpieczeństwo*, red. D. Kozerawski, Toruń 2007.
- Węzłowe założenia obronne Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, Warszawa 1973.
- Kister A.G., *Pretorianie. Polski Samodzielny Batalion Specjalny i Wojska Wewnętrzne 18 X 1943 – 26 III 1945*, Warszawa 2010.
- Korczyński G., *Polskie oddziały specjalne w II wojnie światowej*, Warszawa 2006.
- Królikowski H., *1 Batalion Szturmowy*, Warszawa 2007.
- Królikowski H., *1. Samodzielna Kompania Commando*, Warszawa 2011.
- Królikowski H., *Wojskowa formacja specjalna GROM im. Cichociemnych Spadochroniarzy Armii Krajowej*, Gdańsk 2002.
- Lasoń M., *Polska misja w Iraku*, Kraków 2010.
- Pajórek L., *Polska a „Praska Wiosna”. Udział Wojska Polskiego w interwencji zbrojnej w Czechosłowacji w 1968 roku*, Warszawa 1998.
- Polko R., *Grom w działaniach antyterrorystycznych*, Warszawa 2008.
- Rybak J., *Commando.pl*, Warszawa 2007.
- Rybak J., *GROM.PL – tajne operacje w Afganistanie, Zatoce Perskiej i Iraku*, Warszawa 2005.
- Rybak J., *Lubliniec.pl. Cicho i skutecznie. Tajemnice najstarszej jednostki specjalnej Wojska Polskiego*, Warszawa 2011.

Artykuły

- Brenabiuk P., *Specjalni pionierzy*, „Polska Zbrojna” 2008, nr 20.
- Dytkowski A., *Siły zbrojne w zwalczaniu zagrożeń terrorystycznych*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2012, nr 7.
- Jakubowski F., *Reforma dowodzenia wojsk specjalnych*, „Obronność. Zeszyty Naukowe” 2014, nr 1.

- Lasoń M., *Wojskowa formacja specjalna Grom im. Cichociemnych Spadochroniarzy Armii Krajowej jako instrument polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2005, nr 4.
- Piekarski M., *Wojska specjalne w Wojsku Polskim – rola w systemie bezpieczeństwa państwa. Zarys zagadnienia*, „Biuletyn Jeleniogórskiego Stowarzyszenia Żołnierzy Radiotechników «Radar»” 2010.
- Politowski B., *Wojsko eksportowe*, „Polska Zbrojna” 2008, nr 50.
- Rejman A., *GROM w walce z terroryzmem*, „E-Terroryzm.pl” 2014, nr 2.

Internet

- Cielma M., *Struktury LWP: etat batalionu szturmowego z 1964 r.* <http://dziennikzbrojny.pl/artykuly/art,2,4,381,armie-swiata,wojsko-polskie,struktury-lwp-etat-batalionu-szturmowego-z-1964-roku>.
- Dowództwo Wojsk Specjalnych*, http://archiwalny.mon.gov.pl/pl/strona/12/LG_14_20_25.
- Historia I Samodzielnej Kompanii Commando*, <http://www.62kompaniaspecjalna.pl/historia/historia-1-samodzielna-kompania-commando/>.
- Historia Jednostki Wojskowej Formoza*, Internet, <http://www.formoza.wp.mil.pl/pl/3.html>.
- Historia powstania Jednostki Agat*, <http://www.agat.wp.mil.pl/pl/9.html>
- Hypś M., *Navy SEALs w boju*, <http://www.konflikty.pl/historia/czasynajnowsze/navy-seals-w-boju/>.
- Jednostka wojskowa Agat*, http://www.wojskaspecjalne.mil.pl/97-jw_agat.html?ln=pl.
- Jednostka Wojskowa Komandosów*, http://www.wojskaspecjalne.mil.pl/20-jw_komandosow.html?ln=pl.
- Jednostka wojskowa NIL*, <http://www.jw4724.wp.mil.pl/pl/19.html>.
- MON cofa reformę systemu dowodzenia*, http://www.defence24.pl/analiza_mon-cofa-reforme-systemu-dowodzenia-na-razie-w-wojskach-specjalnych.
- Nowa siedziba DWS*, http://www.altair.com.pl/news/view?news_id=2102.
- Prezydent: siły specjalne powinny być przygotowane głównie do obrony kraju*, http://wyborcza.pl/1,91446,15765363,Prezydent__sily_specjalne_powinny_byc_przygotowane.html.
- Radoszko M., *GROM w działaniach asymetrycznych*, <http://geopolityka.net/grom-w-dzialaniach-asymetrycznych>.

Polish special forces in the security policy of the state after World War II

Summary

The article discusses the role of special forces in the Polish security policy. It shows the place of those troops in the state security system and their evolving functions after the end of the Cold War, especially after the start of the war on global terrorism. The paper presents a brief history of the development of Polish Special Forces starting from the early formations created during World War II by transforming these forces into an independent kind of armed forces in 2007 and concluding on their current state. Reference is made to the role of Special Forces in achieving the objectives set out in the assumptions of the Polish security policy on the national and international level, and their use in selected military operations during the period after World War II is presented.

Keywords: special forces, security policy, national security.